

Harnas van Hansaplast

Charlotte Mutsaers

HARNAS
VAN HANSAPLAST

DAS MAG UITGEVERS

Charlotte Mutsaers (1942) is schrijfster en beeldend kunstenaar, maar ook dierenliefhebber en *forever young*. Voor haar oeuvre ontving zij in 2010 de P.C. Hooft-prijs. Ze woont afwisselend in Amsterdam, Oostende en Frankrijk.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Eerste druk: oktober 2017

© 2017, Charlotte Mutsaers

Ontwerp: Lyanne Tonk
Productiebegeleiding: Tim Beijer
Auteursfoto: Keke Keukelaar

NUR 301

www.dasmag.nl

Opgedragen aan
alle leden van het gezin
waaruit ik afkomstig ben,
alsmede het huis waarin
wij met elkaar
hebben geleefd

Cronopio's hebben altijd het gevoel er niet helemaal te zijn in welke structuur ook, in welk web ook dat door het leven wordt geweven en waarin zij tegelijkertijd spin en vlieg zijn. Daarom gaat er haast geen dag conflictloos voorbij. Zij leven en schrijven in de voortdurende bedreiging van het terzijde-staan.

– Julio Cortázar

Toen ik een baby was heeft mijn moeder me niet genoeg gewiegd, gestreeld, liefkozend toegesproken; ze is simpelweg niet teder genoeg geweest; dat is alles, en dat verklaart de rest en zo ongeveer mijn hele persoonlijkheid, de pijnlijkste zones ervan in elk geval.

– Michel Houellebecq

INHOUD

Entree	13
I. Lijsten	31
II. Kamer met zeezicht	49
III. Ouderlijk huis	59
IV. Huiskamer en keukentje	81
v. Envelop	93
VI. Sterfkamer	109
VII. Schoot	139
VIII. Kantoorkamer	149
IX. Zakjes	167
X. Tandenbastion	177
XI. Fuik	191
XII. WC	197
XIII. Gang	215
XIV. Kinderkamer	237
XV. De Waag	257
XVI. Badkamer	271
XVII. Boudoir	275

ENTREE

Vlak voor oudjaar, op 29 december 2001, werd mijn broer Barend dood op zijn bed gevonden in een gloednieuw pyjamajasje zonder broek. Geen gewone dood (voor zover een dood ooit *gewoon* kan zijn); hij was pas eenenvijftig en slechts omringd door grote stapels porno. Kort daarvoor had ik een krantenbericht gelezen over een man die dood was aangetroffen onder aan een Spaanse rots, met blote pik en een kip zieltoegend aan zijn voeten. Ook zoiets.

Ze zeggen wel eens dat iemand het leven heeft verlaten. Maar het ligt omgekeerd. Het leven verlaat ons, en meestal niet gracieus. Het sluipt uit je weg zonder afscheid te nemen, vraagt nooit of het schikt en laat je barsten te midden van de shit. Elk leven is qualitate qua een *Unvollendete*; voltooide levens bestaan niet.

Jarenlang heb ik getracht een boek over mijn broer te schrijven, maar ik kreeg het niet uit mijn pen. Grote lappen tekst zagen het levenslicht en werden met onevenredige snelheid weer verworpen. Dat had alles

te maken met de spreuk die er op het gymnasium bij ons was in gehengst: *De mortuis nil nisi bene* (Over de doden niets dan goeds), een sympathiek gebod waaraan ik niet wou tornen. Maar zo edel en verstandig ben ik niet, waardoor ik mezelf er meer en meer onder werkte. Ga er maar van uit dat zoiets slopend is.

En hoe ik dan met de dood op mijn hielen rondjes trok door de Amsterdamse binnenstad, die me groter voorkwam dan het ganse heelal. Hoe ik om mij heen de smakkende bevolking en boven mijn hoofd de grijnzende bewolking zag, die me steeds dezelfde vraag leken te stellen: ‘Wat moet jij nou, kleine vlo. Lekker leven of lekker schrijven? Het een of het ander.’ Alsof ik de keus had. Alsof ik niet van nature alles begeerde wat leuk, lief en lekker was. Waarna ik dan maar weer een warme kroket van Oma Bob uit de muur trok en me genietend tussen de smulpapen naar huis begaf, met vette lippen en het besef dat mijn guilty pleasure me alvast volmaakt met de mensheid verbond en verbroederde. Laat ik de vergeefse uren maar niet optellen.

Soms gaf ik mijn broer de schuld. Dan zat ik met gebalde vuist te tieren achter mijn laptop. Liegbeest dat je was, weerzinwekkende rukker die niet te beroerd was om zichzelf dood te masturberen. Die zijn hele gebit naar de vaantjes heeft geholpen. Die boeken stal bij de vleet en liefst van kleine boekhandels. Die met ontblote lul de voyeur stond uit te hangen op het dak van onze ouderlijke woning. Die pijltjes

wierp in het bloemetjesbehang van onze kinderkamer zodat het tengelgaas er dwars doorheen kwam steken. Die van datzelfde behang mijn affiches van Brigitte Bardot heeft afgescheurd om er zijn kont mee af te veegen. Die de gouden wijzers van mijn Neuchâtel-klok heeft geknakt om ze aan een zigeuner te verkopen. Die in afgrijselijke Amerikaanse bloesjes rondliep met prints van vlaggen, palmen en sigarettenmerken. Die al mijn *Kuifjes* heeft verpatst, onze kat heeft mishandeld en mijn opwindbeesten heeft vernield. Die kilo's familie-zilver heeft gejat en te gelde gemaakt. Die bij de geringste tegenwerking een driftbui kreeg, in katzwijn viel of dreigde met zelfmoord. Rotzak die je was, rot op. Waarom zou ik me voor zo'n *Kleingeist* uit gaan sloven; ik houd toch van grandeur?

Maar als me dan even later Barends vriendelijkheid, brille, humor en attenties te binnen schoten, als ik zijn schitterende brieven herlas, zijn foto's bekeek (doorgaans onaandoenlijk of nors), zijn immense stripverzameling in herinnering bracht, zijn unieke literaire en medische bibliotheek, zijn duizenden kattebelletjes, notities, krantenknipsels en krabbels in boekenmarges, en als ik daarbij dacht aan alles wat hij in zijn eentje heeft moeten verstouwen, dan smolt ik weg. Waarna ik door de volgende woede werd overmand. Want wie wil er nu smeltbaar zijn? Ik niet. En dan dacht ik: godverdegodver, kon hij het ook helpen? Wij stammen allebei uit hetzelfde buitennissige geslacht. Daardoor waren we niet in staat om

het leven te slikken als zoete koek. Een gevolg en geen kwade opzet. Hoewel wij heus niet alle zoetigheid uit de weg gingen hadden we nu eenmaal een voorkeur ontwikkeld voor *hartig*. Geen ijsjes dus voor ons maar een sappige knakworst, geen taart maar frieten, geen zuurstok maar liever een kroket. Hoe deze voorkeur in iemand doorwerkt en ook nog te maken lijkt te hebben met een voorkeur voor warm of koud, daar hoor je merkwaardig weinig over. Desondanks bestaat er een forse waterscheiding tussen de zoetekauwen en de hartigen, zodat het me niet verkeerd lijkt om scherp in de gaten te houden wat er op het bordje ligt van degene die naast of tegenover je zit. Vlak dat bordje zelf trouwens ook niet uit.

Wij beschikten thuis over niet minder dan zes complete tafelserviezen, waaronder een dinerservies in zwart-wit voor dagelijks gebruik met daarop alle fabels van La Fontaine met de prachtige illustraties van Gustave Doré. Ieder van ons had zijn eigen bord, zodat ik al op zes jaar ‘Le corbeau et le renard’ (De raaf en de vos) vanbuiten kende en er elke avond van genoot om het gedicht dat in flarden van onder het eten met jus vandaan kwam uit mijn hoofd te kunnen aanvullen. Een magnifiek vers dat me zowel actief als passief behoed heeft tegen vleierij en eenieder die wil azen op mijn kaas.

Barends bord bevatte ‘Le loup et l’agneau’ (De wolf en het lam), ook niet mis qua levensles maar wel een stuk pessimistischer. Deze fabel gaat over het recht van de sterkste waartegen de naïeve en zachtaardige

geen enkel verweer heeft zodat hij het onderspit moet delven. Opmerkelijk is dat het vers met deze harde moraal begint in plaats van ermee te eindigen: *'La raison du plus fort est toujours la meilleure:/ nous l'allons montrer tout à l'heure.'* (De sterkste reden is altijd de beste:/ we zullen het aanstonds tonen.) Het lijkt me een teken aan de wand dat de meeste vertalers deze harde en onstichtelijke moraal, waarvan mijn vader meende dat die Barend tot een man zou maken, domweg hebben weggelaten.

Het verhaal zelf is simpel. Een hongerige wolf komt bij een beek en ziet daar een lam staan. Zonder enige aarzeling beschuldigt hij dat lam ervan zijn water te hebben bezoedeld. Het lam, dat de wolf onderdanig met *Sire* en *Majesteit* aanspreekt, legt beleefd uit dat hij altijd meer dan twintig meter verderop drinkt. 'Je bezoedelt het,' zegt de wolf zonder verdere uitleg, 'en ik weet ook dat je het vorig jaar kwaad van me hebt gesproken.' 'Hoe kan dat nou?' zegt het lam. 'Ik zuig nog bij mijn moeder en was vorig jaar nog niet eens geboren.' Dan zegt de wolf: 'Als jij het niet bent dan is het je broer.' Het lam blijft kalm en zegt dat hij geen broer heeft. Waarop de wolf de gedenkwaardige woorden spreekt: 'Dan is het een van de jouwen, jullie met jullie herders en jullie honden, die mij nooit sparen. Dus ik moet me wreken.' Waarop hij het lam verscheurt en oppeuzelt *zonder enige vorm van proces*.

Hoe zou Barend de dagelijkse confrontatie met deze logica hebben ervaren? Hoe moest hij erachter

komen of hij wolf was of lam? Hoe moest hij het idee verdragen dat men op zijn familie kan worden afgerekend? Was het niet beter om dan zelf maar de kwaaië peer uit te hangen? Ik bedoel: het doet iets met je als je elke dag moet eten van een antiek bord met zo'n uitzichtloze levensles. Dat is heel wat anders dan eten van een bord met vlinders, bloempjes of een sober sierrandje. Nog afgezien van wat er allemaal op ligt.

Wat er bij ons op tafel kwam aan spijs en drank kreeg je in geen enkel restaurant voorgezet, zoals een kalfskop met alle tanden er nog in. Nu ik aan die grijs gekookte kop denk – de grijze lippen, grijze oortjes, lege oogkassen en bleekroze loopneus – lopen de rillingen me weer over de rug en hoor ik de tanden kletteren op mijn bord. Was zo'n kop dan gruwelijker om te eten dan een simpele biefstuk? Nou en of. Een kop heeft een gezicht en zelfs als de ogen uit de kassen zijn gehaald, kijkt dat gezicht je aan. Je moet wel heel sterk in je schoenen staan om dat te kunnen verdragen. Mij achtervolgt dit beeld me nog herhaaldelijk in de nacht. Om ongeveer dezelfde reden kon ik er niet tegen als mijn vader het hoofdje van een gebraden hout- of watersnip platweg bij zijn lange smalle snavel pakte om het leeg te zuigen. Dan gingen mijn ogen automatisch dicht. Voor zijn tafelmannen gold hetzelfde. Zelden zag ik iemand zijn bord aflikken, mijn vader deed het vrijwel elke dag. Ik zie nóg de vinaigrette van de tomatensla langs zijn kaken druipen, de achtergebleven stukjes peterselie als

onkruid op zijn gladgeschoren wangen. Ondertussen hield hij onze tafelmanieren en het eventuele gemors scherp in de gaten, een gedrag dat in schrill contrast stond met wat ooit door Tsjechov werd beweerd: ‘Als je een goede opvoeding hebt gehad, betekent dat niet dat je geen saus morst aan tafel maar wel dat je het niet opmerkt dat een ander saus morst.’

Wat er bij ons aan uitspraken werd gedaan loog er trouwens ook niet om, zoals ‘Zware benen, slechte genen’ of ‘Dikke kont, korte lont’. Staaltjes van lichamelijk profileren waar nu niemand meer mee wekomt. Wandtegels waren bij ons nergens aanwezig, ook niet op de wc. Wel hing er naast de kapstok een ingelijst citaat van Ortega y Gasset, afkomstig uit *De opstand der horden*: ‘De menigte... heeft plaats genomen in de voornaamste zetels der maatschappij. Vroeger ging zij, zoo zij bestond, ongemerkt voorbij, zij stond op den achtergrond van het maatschappelijk toneel, doch nu is zij voor het voetlicht gekomen, is zij de hoofdpersoon. Alleen het koor heeft het woord, de hoofdpersonen zijn er niet meer.’ Als je zoiets leest terwijl je je jas aantrekt om naar buiten te gaan, schiet er wel iets door je heen.

Geen van onze klasgenoten sliep op een matras van Cubaans zeegras. Wij wel. Mijn moeder meende dat zeegras veel geschikter was om ziektes te weren dan de gebruikelijke batterij aan vaccinaties. Wat daar ook van zij, ik heb nooit waterpokken, rodehond, difterie, bof, roodvonk, kinderverlamming of mazelen gehad. Maar misschien rust er wel een

antibacterieel engeltje op mijn schouder. Onze huisarts dacht daar anders over. Kort na mijn geboorte kreeg ik kinkhoest en na twee weken was ik ‘opgegeven’. Mijn vader heeft toen dag en nacht aan mijn bed gezeten om met een watje het slijm uit mijn keel te verwijderen, waardoor ik in leven bleef. Toen de dokter dat hoorde sprak hij de woorden: ‘Dat kind moet van beton wezen.’ Later heb ik dat nog vaak naar mijn hoofd gekregen als ik me zwak betoonde. Wist men niet dat betonrot ook bestond?

Minstens tot de jaren zestig beschikten we thuis over een dienstmeisje, een werkster, een naaister en een zilverpoetsster maar nog niet over één enkele warmwaterkraan (behalve dan in de badkamer die we af en toe mochten lenen van de onderburen), laat staan over een auto, een bromfiets, een wasmachine, een afwasmachine, een haarföhn, een platenspeler, een elektrisch koffieapparaat, een douche, centrale verwarming of televisie. Wel hingen er elf klokken in huis en stond er op ieders nachtkastje een Veronees groene Junghans-wekker met al even groene cijfers en wijzers van fosfor, die in de nacht geruststellend oplichtten om je ervan te verzekeren dat je je ondanks de vreselijkste nachtmerries nog immer in de tijd en je eigen bed bevond. Op gezag van mijn vader liepen al die klokken vijf minuten voor. Hij meende dat met name vrouwen de kunst van het plannen niet verstaan en dus steevast te laat komen, wat met betrekking tot mijn moeder alvast aardig klopte.

Nee, ons leven was bepaald geen STER-reclame.